

HENDRICK AVERCAMP

De meester van het ijsgezicht

als wijnkoper.⁹³ Van der Horst was een amateurtekenaar maar, volgens de opdracht op een prent van Crispijn van de Passe, ook een zeer uitmuntend schilder (*Gerhardo Horstio, pictori excellentissimo*), hoewel er geen gesigeneerde exemplaren van zijn hand meer bekend zijn.⁹⁴ Twee vroege werken van Avercamp zijn qua compositie verwant aan Van der Horsts tekeningen. Het al genoemde blad in de Fondation Custodia (afb. 113) heeft links vooraan als repoussoir een afgesneden boom, verder een schuin weglopende oeverlijn en waterpartij, die rechts wordt gevolgd door een strook land. Een vergelijkbare compositie paste Van der Horst toe in twee tekeningen, waarvan een in het Rijksmuseum (afb. 4).⁹⁵ Een door hem gesigeneerd blad in de Universiteitsbibliotheek van Leiden (afb. 5) bezit dezelfde compositie met een toren op een eiland en een brug als op Avercamps ontwerp voor een prent die door Claes Jansz Visscher in 1612 werd uitgegeven (afb. 119). Beide werken laten bovendien een roeiboot aan de rand van het eiland zien en een boom als repoussoir aan de linkerkant. Afgezien van de onoplosbare en misschien ook niet relevante vraag wie bij wie leentjebuurt speelde, doen de *terminus ante quem* die gegeven wordt door de datum 1612 van de prent van Visscher, en de gedocumenteerde aanwezigheid van Van der Horst in Kampen in 1609 en 1610 vermoeden dat Avercamp al vóór 1613 naar zijn vaderstad was teruggekeerd.⁹⁶

Een andere Kamper kunstenaar uit Avercamps kring was Evert Rijnvisch (1590-1664), wiens kleine, bewaard gebleven oeuvre slechts bestaat uit een 1653 gedateerde landschapstekening in het Rijksmuseum⁹⁷ en een winterlandschap in waterverf uit 1655 in Museum Boijmans Van Beuningen (afb. 6). Dat laatste werk herinnert aan Avercamps vroegste schilderijen, zoals dat in Keulen (afb. 23), dat waarschijnlijk omstreeks 1605 ontstond.⁹⁸ In 1621 bekleedde Rijnvisch de functie van gildemeester in het Kamper Lukasgilde, en zijn stijl zal dus ruim voor 1653 zijn gevormd.⁹⁹ In 1625 kreeg hij de opdracht van het stadsbestuur om het orgel in de Broederkerk opnieuw te schilderen en vergulden.¹⁰⁰ Rijnvisch kan dus voornamelijk als kladschilder werkzaam zijn geweest. Dat hij een van de directeurs van de stedelijke wolmolen was en bovendien tussen 1631 en 1653 zitting had in het stadsbestuur als schepen, verklaart wellicht mede de geringe omvang van zijn bewaard gebleven oeuvre.¹⁰¹ Ook was hij werkzaam als bouwmeester, maar zijn ontwerp uit 1648 voor de Nieuwe Toren werd nooit uitgevoerd. Rijnvisch was bevriend met Avercamps broers Everhardus en Lambert, en waarschijnlijk ook met de schilder zelf. In 1619 liet hij een bijdrage achter in Everhardus' album amicorum¹⁰² en later vinden we hem aangesteld als voogd van Lamberts kinderen. In die hoedanigheid was hij mede-ondertekenaar van het verzoekschrift van Beatrix Peters

bij een fort in particulier bezit zal op een vergelijkbare wijze hebben gefungeerd (afb. 103). De drukte van de winterse pret op het ijs heeft hier plaatsgemaakt voor de lome, zomerse atmosfeer in een rivierlandschap. Samen geven deze voorstellingen een beeld van het leven aan de Nederlandse wateren in de verschillende seizoenen.¹²²

Het beeld van de auditief beperkte 'Stomme van Kampen' die in het perifere Kampen – ver van de welvarende Hollandse steden – in afzondering zijn winter-

landschappen schilderde, kan niet langer worden gehandhaafd.¹²³ Zijn schilderijen waren tamelijk geliefd en vonden ook na zijn vertrek uit Amsterdam hun weg naar het westen van de Republiek. Avercamps belangrijkste leerling was zijn neef Barent (ca. 1612-1679), een zoon van zijn broer Peter. Waarschijnlijk was Barent Avercamp al vanaf de late jaren '20 in het atelier van zijn oom betrokken bij de productie van werkplaatsschilderijen. In zijn latere jaren verdiende hij zijn geld in de eerste plaats als houthandelaar, potgieter en aandeelhouder van een molen.¹²⁴ In vergelijking met zijn oom ontbrak het Barent aan groot talent. Desondanks heeft hij tot in de jaren '70 van de 17de eeuw doorgewerkt in de traditie van Avercamps wintergezicht, toen de Hollandse landschapschilderkunst de hoogtijdagen van Jacob van Ruisdael, Jan van Goyen en Philips Koninck (1619-1688) al achter de rug had (afb. 104).

De activiteiten van Arent Arentsz Cabel als navolger van Avercamp waren incidenteel, vermoedelijk zonder persoonlijk contact en gebaseerd op enkele schilderijen van zijn Kamper tijdgenoot die hij uit de eerste hand kende (afb. 150). Evert Rijnvisch (1590-1664), die vanaf de jaren '20 verschillende overheidsfuncties in Kampen bekleedde, maakte tot in de jaren '50 van de 17de eeuw winterlandschappen die herinneren aan de vroege, Vlaams aandoende schilderijen van Avercamp.¹²⁵ Een waterverftekening in Museum Boijmans Van Beuningen in Rotterdam toont ook Rijnvisch' kennis van de prenten naar Vinckboons aan (afb. 6).

Uitgaand van het door Cornelis Hofstede de Groot, Clara Welcker en Doortje Hensbroek-van der Poel